

DOLOČANJE BARVNIH OBLIK IN STAROSTI PRI LESNI SOVI

// Al Vrezec

Rjava oblika
LESNE SOVE
(*Strix aluco*)

foto: **Zoran Vidrih**

Opomba: kratica »Y«, ki jo uporabljamo v tem prispevku je enakovredna bolj poznani kratici »cy«. Oboje pomeni koledarsko leto.

V Sloveniji je lesna sova (*Strix aluco*) najpogostejša vrsta sove in dosega tudi ene najvišjih gostot v Evropi. Njena globalna razširjenost je omejena na Evropo, kjer živi tudi večina njene svetovne populacije. Gre za značilno gozdno vrsto, ki pa se je približala tudi človeku, zato se neredko pojavlja tudi v urbanih okoljih. Lesna sova velja za stalnico, ki svojega teritorija ne zapusti. Povprečna razdalja premikov obročkanih odraslih sov je le 6,1 km. Mladiči se v pognezditveni disperziji premaknejo v povprečju za 22 km, pri čemer so

te razdalje nekoliko večje v severni kot pa v južni Evropi. Skupno se je glede na obročkovalske podatke v Evropi le 9 % lesnih sov premaknilo prek 50 km in le 3,4 % prek 100 km, najdaljša izmerjena razdalja pa je bila 917 km.

Z lesnimi sovami se večinoma srečujemo po naključju ali ponoči, ko se značilno in pogosto oglašajo. Srečanja od blizu so večinoma redka, kot najdbe neletečih mladičev, ki so zapustili gnezdo, ali kot najdbe mrtvih ptic, največkrat ob cestah. Lesne sove so namreč ene najpogostejših žrtev prometa pri nas, saj neredko lovijo blizu cest, kjer oslepljene zaradi žarometov velikokrat trčijo ob vozila. Lesne sove so duplarice, zelo rade pa zasedejo tudi gnezdilnice, ki so primerno orodje za monitoring njihove

Prepoznava barvnih oblik pri mladičih **LESNE SOVE** (*Strix aluco*), z leve proti desni: siva, rjava in melanistična oblika. Pozornost naj gre na količino rjavih ali črnih peres v obrazni maski in na hrbtu, obarvanost nog (bele noge pri sivem, rdečkaste noge pri rjavem in temne noge pri melanističnem mladiču) in progavost telesa, ki pri melanističnih mladičih navadno ni opazna. foto: **Al Vrezec**

populacije in gnezditvenega uspeha, ki ga opravljajo za to usposobljeni obročkovaalci ptic. Pri vseh teh srečanjih pa je pri najdenih ali ujetih odraslih sovah treba določiti tudi starost in barvno obliko, saj je lesna sova glede tega izjemno raznolika vrsta.

DOLOČANJE BARVNIH OBLIK

Čeprav barvne oblike poznamo pri več vrstah sov, so te najbolj raznolike in očitne prav pri lesni sovi. Melanistična ali temna oblika je zelo redka in ne tako pogosta kot pri sorodni kozači (*Strix uralensis*) z vsega nekaj znanimi primeri v Sloveniji. Večina lesnih sov pripada sivi ali rjavi obliki ter prehodnim oblikam med njima. Zakaj pa je poznavanje barvnih oblik, ki niso podvrste in se v populaciji pojavljajo mešano, sploh pomembno? Barvne oblike so genetsko določene in povezane z različnim vedenjem in fiziologijo, kar vpliva na različno preživetje v različnih življenjskih okoljih, tudi v povezavi z denimo podnebnimi spremembami. Sive sove naj bi bile bolj pogoste v hladnejših in suhih okoljih, rjave pa v toplejših in vlažnejših habitatih. Spremembe razmerja med sivimi in rjavimi lesnimi sovami lahko nakazuje tudi na spremembe ekoloških razmer, ki vplivajo na biotsko raznovrstnost. Zaradi tega lahko z beleženjem barvnih oblik lesnih sov zberemo izjemno pomembne podatke za ocenjevanje vpliva okoljskih sprememb na naravo.

Ločevanje med skrajnimi oblikami, torej svetlimi sivimi in rdečerrjavimi sovami, ni težavno, težavneje pa je ločevanje med prehodnimi oblikami. Za ta namen je bilo razvitih več pristopov, najbolj dodelan in jasen pa je princip, ki ga je na Finskem razvil Pertti Saurola, eden ključnih evropskih raziskovalcev sov

Ta metoda ocenjuje količino rjavo obarvanih peres v obrazni maski, na prsnem in hrbtnem perju (glej shemo za določanje). Določevanje je možno med samim terenskim delom, priporočljivo pa je sove tudi ustrezno fotografirati, saj lahko s fotografijami kasneje v kabinetu določitev še natančneje preverimo.

DOLOČANJE STAROSTI

Sove se golijo po t.i. odloženem golitvenem sistemu, kar pomeni, da peresa menjavajo postopno in posamič. Tako perje v celoti zamenjajo šele v treh do štirih letih, pri čemer večje sove potrebujejo daljše, manjše sove pa krajše obdobje. Prva odrasla peresa dobijo sove šele v drugem letu starosti, zato poteka določanje starosti sov po vzorcih na perju nekoliko drugače kot pri pevkah. Med vsemi našimi sovami je določanje starosti še najenostavnejše pri lesni sovi. Lesne sove menjavajo perje navadno med aprilom in oktobrom, golitev pa je zelo odvisna od gnezditvene aktivnosti, zato so vzorci na perju tudi individualno specifični. Osnovni princip določanja starosti je razmerje

med juvenilnimi in odraslimi peresi ter kontrast med različnimi generacijami peres, ki nastane zaradi obrabe in bledenja perja na svetlobi. Dlje ko je pero izpostavljeno okolju, bolj je svetlo oziroma blede. Juvenilna letalna peresa (primarna in sekundarna peresa) so načeloma ožja od odraslih in imajo drugačen in značilen vzorec, ki je pri lesni sovi še posebej očiten (glej sliko). Poleg tega imajo značilen juvenilni vzorec tudi primarni krovci, ki pa jih v drugem letu starosti ptica že zamenja za odrasle primarne krovce (jesen 2Y). Lesne sove lahko juvenilna letalna peresa obdržijo vse tja do četrtega leta starosti (4Y). Spomladanske štiriletnice imajo v peruti lahko še vedno kakšno juvenilno pero, ki je navadno zelo obrabljeno, jesenske pa ne več, zato jeseni štiriletnih ptic večinoma ni možno več določati. Izjemoma se zgodi, da sova zadrži kakšno juvenilno pero, navadno je to prvo sekundarno pero (S1), v petem letu starosti (5Y), a to je res velika redkost.

Shema za določanje sivih in rjavih barvnih oblik lesne sove (*Strix aluco*). Shema je prirejena po finskem modelu po Perttiju Saurolu.

foto: Al Vrezec, Enej Vrezec, Marin Svit Rubinić

Lesna sova (*Strix aluco*) v prvem letu starosti (jesen 1Y / pomlad 2Y). Vsa primarna in sekundarna peresa v peruti so juvenilna. Kontrasta zaradi različno starih peres ni videti. Primarni krovci juvenilni z majhnimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Lesna sova (*Strix aluco*) v drugem letu starosti (jesen 2Y / pomlad 3Y). Juvenilna (označeno z J) primarna in sekundarna peresa so opazno svetlejša. Med drugimi odraslimi peresi ni kontrasta (ena generacija odraslih peres). Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Lesna sova (*Strix aluco*) v tretjem letu starosti (jesen 3Y / pomlad 4Y). Juvenilna primarno (P1) in sekundarna (S1, S4) peresa opazno svetlejša (J). Med drugimi odraslimi peresi je opaziti kontrast (dve generaciji odraslih peres), pri čemer so primarna peresa P2-4 opazno temnejša (O2), bolj sveža od drugih odraslih peres. Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

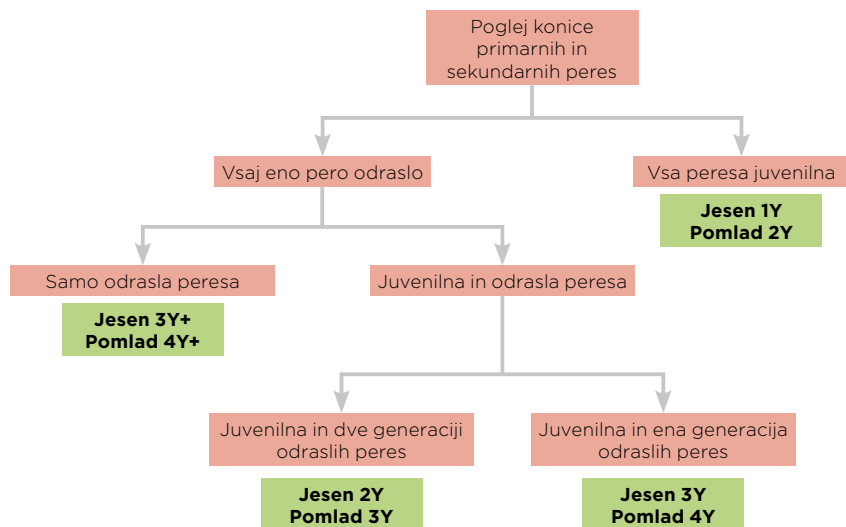
foto: **Al Vrezec**

Odrasla lesna sova (*Strix aluco*) (jesen 3Y+ / pomlad 4Y+). V peruti ni juvenilnih peres, odrasla peresa pa so različnih starosti z opaznim kontrastom. Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Shema za določanje starosti pri lesni sovi (*Strix aluco*)

Pri lesni sovi lahko določimo do štiri starostne razrede (glej shemo za določevanje starosti): (1) jesen 1Y / pomlad 2Y, (2) jesen 2Y / pomlad 3Y, (3) jesen 3Y / pomlad 4Y in (4) odrasla ptica, ki jo označujemo kot jesen (3Y+) / pomlad (4Y+). Nekateri določajo še starostni razred jesen 4Y / pomlad 5Y, a ta razred je mogoče določiti le izjemoma in ne pri vseh pticah, zato ga tukaj ne obravnavamo. Pri določanju je ključno poiskati zadržana juvenilna peresa. Po podatkih iz Slovenije lesne sove najdlje zadržijo prvo sekundarno pero (S1), a tudi prvo primarno (P1) in četrto sekundarno (S4). Nekoliko

Literatura in priporočeno branje:

- CIESLAK, M. (2017): Feathers of European owls: insights into species ecology and identification. – Oriolus Förlag, Uppsala.
- BLASCO-ZUMETA, J., HEINZE, G.-M. (2023): Identification Atlas of the Continental Birds of Southwestern Europe. – Tundra Ediciones, Castellon.
- DEMONGIN, L. (2016): Identification Guide to Birds in the Hand. – Beauregard-Vendon.
- KARELL, P., AHOLA, K., KARSTINEN, T., VALKAMA, J., BROMMER, J.E. (2011): Climate change drives microevolution in a wild bird. – Nature Communication 2 (1): 208.
- MARTINEZ CLIMENT, J.A., ZAPEROGOITIA ARROYO, I., MORENO, R. A. (2002): Rapaces Nocturnas. Guía para la determinación de la edad y el sexo en las Estrigiformes ibéricas. – Monticola Ed., Madrid.
- MIKKOLA, H., LAMMINMÄKI, J. (2014): Moulting, ageing and sexing of Finnish owls. – Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistys ry.
- RATAJC, U., LOURENÇO, R., ESPÍN, S., SÁNCHEZ VIROSTA, P., BIRRE, S., STUDLER, D., WERNHAM, C., VREZEC, A. (2023): The importance of population contextual data for large-scale biomonitoring using an apex predator: The Tawny Owl (*Strix aluco*). – Science of the Total Environment 860: 160530.
- VREZEC, A. (2012): Črne sove. – Gea 22 (april): 54-59.

dlje se zadržita še drugo primarno (P2) in sedmo sekundarno pero (S7). Druga peresa se pregolijo prej, navadno že v drugem letu starosti, zlasti večina primarnih peres (P5 do P10).